

Nr 65

Utlåtande i anledning av motion om förstatligande av gruvindustrin m. m.

I motionen II: 840 av herr *Lorentzon m. fl.* föreslås att riksdagen i skriftelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om tillsättandet av en särskild utredning med uppgiften att snarast framlägga en plan för överförande i samhällets ägo av landets mineraltillgångar samt gruvindustrin och förädlingsindustri i anlutning till denna.

Boliden AB har av utskottet beretts tillfälle att yttra sig över motionen, såvitt denna berör bolaget.

Motionen

Frågan om förstatligande av mineraltillgångarna, gruvhanteringen och förädlingsverksamheten i anslutning därtill är, framhåller motionärerna, inte föremål för prövning hos något statligt organ eller någon statlig utredning. Staten svarar genom LKAB för tre fjärdedelar av gruvornas produktionsvolym men har ringa andel i stålproduktionen. Nuvarande system, där en inte obetydlig del av bergshanteringen och huvudparten av malmförädlingen baseras på privata vinstintressen, tillgodoser enligt motionärernas mening inte önskemålet att bergsbruket skall bedrivas av rationella produktionsenheter. Särskilt kritiserar Bolidenbolaget, som uppges år 1965 ha underlåtit att förverkliga en malmbrytning i Tåsjö-området, för vilken lokaliseringsslån erhållits, och i stället satsat resurser på gruvdrift i Colombia i Sydamerika. Även mot formerna för bolagets legodrift vid statliga fyndigheter i Västerbottens län riktas anmärkningar. Förhållandena i det melansvenska gruvområdet berörs också.

Det föreslagna förstatligandet säges även vara väsentligt för att en effektiv och socialt ambitiös arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik skall kunna realiseras. I detta sammanhang pekas på möjligheterna att genom utbyggnad av gruv- och malmförädlingsindustrin i Norrland skapa nya arbetstillfällen där. I alltför hög grad har, anför motionärerna vidare, de berörda näringsgrenarna inriktats på råvaruutvinning och tillverkning av halvfabrikat. En starkt utökad förädlingsverksamhet rekommenderas därför.

Tidigare behandling av likartade motioner

Motioner med likartat syfte väcktes vid 1964 och 1965 års riksdagar av medlemmar i kommunisternas riksdagsgrupp och behandlades av bankoutskottet (utl. 1964: 15, 1965: 18). År 1964 framlades förslag bl. a. om malmletning i Västerbottens län, utnyttjande av malmfyndigheterna i Stekkenjokk, Laisvall och Lövstrand samt förändring av relationerna mellan staten och Bolidenbolaget. År 1965 föreslogs en systematisk inventering av malmförekomsterna i Västernorrland samt förhandlingar med Bolidenbolaget om utökad gruvdrift på Lövstrandsfältet och eventuell igångsättning av förädlingsindustri i anslutning därtill.

Utskottet inhämtade i båda fallen ett flertal remissyttranden över motionerna. År 1964 yttrade sig kommerskollegium, Svenska gruvföreningen, Bolidenbolaget, Jernkontoret samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare, år 1965 de tre förstnämnda samt Sveriges geologiska undersökning, 1964 års geologiutredning och Aktiebolaget Atomenergi. Vid båda tillfällena riktade remissinstanserna åtskillig kritik mot de synpunkter och förslag som motionärerna framfört. Utskottet avstyrkte motionerna, och dessa avslogs också av riksdagen.

I utlåtandet i ämnet 1964 påpekades att en betydande malmletning förekom i Västerbottens län. Att dennas former och omfattning skulle vara otillfredsställande ansåg utskottet inte styrkt. Utskottet framhöll att en avsevärd osäkerhet om de totala malmtillgångarnas storlek måste beräknas bli bestående och att olika malmförekomsters brytvärdhet varierar med hänsyn till bl. a. marknadsläget. Utskottet fann att motionärerna bedömt Bolidenbolagets legodrift av statliga gruvor, statens samarbete med bolaget över huvud taget och bolagets inställning till utvecklandet av förädlingsindustrier i Västerbotten på ett oriktigt sätt. Frågan om den takt med vilken anläggningarna skulle byggas ut och nya fyndigheter exploateras måste, underströk utskottet också, avgöras med hänsyn till resursanvändningen i stort och till bl. a. sociala verkningar på längre sikt.

År 1965 återgav utskottet bl. a. uppgifter som visade att malmletning sedan länge — ehuru med ogynnsamt resultat — bedrivits i Västernorrlands län såväl i statlig regi som av Bolidenbolaget och att planer utarbetats för viss ny gruvbrytning i länet. Sammanfattningsvis uttalade utskottet att det inte syntes styrkt att formerna för och omfattningen av malmletningen i de områden som motionärerna berört skulle vara otillfredsställande. Änjo underströks marknadslägets inverkan på olika malmförekomsters brytvärdhet och vikten av att avväga omfattningen av prospektering och exploatering med hänsyn till tillgängliga ekonomiska och personella resurser. I fråga om statens möjligheter till inflytande på och delaktighet i de berörda verksamheterna fann utskottet inte anledning att föreslå någon ändring.

Uppgifter i anslutning till motionen

Vissa lagbestämmelser

I 5 kap. gruvlagen stadgas om rätt för kronan till andel i gruvföretag. Om inmutning av mineralfyndighet sker av annan än kronan, är kronan berättigad att i gruvföretaget njuta andel med hälften (kronoandel). Om kronoandelen inte utnyttjas inom viss tid har dock inmutaren ensam rätt till gruvföretaget.

I lag den 6 december 1963 stadgas om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län. Utan tillstånd av Kungl. Maj:t får sådan rätt inte beviljas annan än kronan.

Pågående utredningar

Gruvrättsutredningen är sedan 1964 sysselsatt med en översyn av gruvlagstiftningen. Enligt sina direktiv skall utredningen, mot bakgrund bl. a. av den omfattande malmprospektering som äger rum i statlig regi, pröva förutsättningarna för en övergång från det nuvarande inmutningssystemet till ett koncessionssystem, som innebär att rätten till gruva förvärvas genom beslut av vederbörande statliga myndighet. Vunna erfarenheter i fråga om utnyttjandet av rätten till kronoandel skall bli föremål för viss undersökning.

En våren 1967 tillkallad utredning, 1967 års gruvutredning, har fått i uppdrag att mot bakgrund av strukturrationaliseringen och därmed sammanhängande sysselsättningssvårigheter inom gruvindustrin i Mellansverige i samråd med berörda organisationer undersöka läget och utsikterna för denna industri samt, i den mån denna undersökning ger anledning till detta, föreslå åtgärder i syfte att främja industrins rationella utveckling och därmed sysselsättningens tryggande på längre sikt.

Yttrande av Boliden AB

I det yttrande som *Boliden AB* med hänsyn till i motionen lämnade uppgifter om bolaget beretts tillfälle att avge till utskottet hänvisar bolaget först till sitt i utskottets utlåtande nr 18 år 1965 refererade yttrande över den motion vari bolagets verksamhet då blev föremål för kritik.

Resultatet av de undersökningar Boliden utfört inom Doroteafältet har, meddelar bolaget nu, lett till en utförlig geologisk beskrivning, som publicerats i Sveriges geologiska undersöknings (SGU:s) skriftserier, samt vissa redovisningar i andra tidskrifter. Boliden har även tillhandahållit underlag beträffande samma område för SGU:s geologiska karta över Västerbottens län.

Det avsnitt i den nu förevarande motionen som bär rubriken »I Columbia men inte i Tåsjö!» kommenterar bolaget på följande sätt:

I 1968 års motion antydes, bl. a. genom rubriksättningen, att Boliden skulle föredragit att starta gruvdrift i Colombia (Sydamerika) i stället för i Doroteaområdet eller eljest med negativ effekt för svensk gruvhantering. För ordningens skull bör kanske därför noteras, att bolaget icke idkat gruvdrift i Colombia men väl där liksom i andra länder haft viss malmletningsverksamhet. Arbetena i Colombia avbröts redan år 1964. I sammanhanget kan betonas att upptagandet av gruvor utomlands eller deltagandet i dylika projekt icke försämrar möjligheterna att exploatera fyndigheter i Sverige. Ett deltagande i utländska projekt kan däremot säkerställa långsiktigt nödvändiga råvaruleveranser till Sverige. Som ett exempel kan erinras att ingående smältmaterial till Bolidens kopparsmältverk vid Rönnskärsverken för närvarande endast till 23 % härrör från bolagets egna eller arrenderade gruvor. Återstoden säkerställs i stor utsträckning genom inköp, huvudsakligen på den internationella marknaden. Även sedan Bolidens nya koppargruva, Aitikgruvan i Gällivare kommun, kommer i regelbunden drift är Boliden i betydande utsträckning hänvisad till inköp utomlands. Anläggningar av den typ smältverken representerar måste vara konkurrenskraftiga gentemot motsvarande industrier i utlandet med hög kapacitet. Då det vid flera tillfällen visat sig förenat med stora svårigheter att genom inköp på den internationella marknaden kunna skaffa erforderliga kvantiteter till Rönnskärsverken, har malmletningsverksamhet i utlandet befunnits vara angelägen. Boliden har därvid eftersträvat att säkerställa önskvärda leveranser genom att tillförsäkra sig äganderätt eller att i annan ordning säkra dispositionsrätt till kopparförekomster. Ett deltagande i utländska projekt kan därför innebära ett främjande av sådan industriell aktivitet som är av avgörande betydelse för möjligheten att avsätta och vidarebearbeta de svenska malmen.

Motionärerna anför, att Boliden icke igångsatt malmbrytning i Tåsjö trots att bolaget år 1965 erhållit ett lokaliseringsslån för detta syfte. Uppgiften är emellertid felaktig och torde bero på att bolaget år 1965 övervägde att börja bygga ut en mindre blyfyndighet — Bellviksbergsfyndigheten — till drift och därvid inlämnade en ansökan om lokaliseringsstöd. Sedan det efter samtal med departement och myndigheter framkommit att några utsikter till bifall till bolagets framställan icke kunde anses föreligga, beslöt Boliden, med beaktande tillika av den på marknaden rådande överproduktionen av bly, att bordlägga projektet tills vidare. På Bellviksbergsfyndigheten har hittills lagts ned över 2 milj. kronor.

I anslutning till motionärernas uttalande om gruvhanterings och malmförädlingens stora ekonomiska betydelse och behovet av en näringspolitisk aktivisering i Norrland säger sig bolaget vilja understryka att Bolidens verksamhet varit särskilt betydelsefull i Norrland och där bl. a. resulterat i igångsättning av gruvdrift i inte mindre än ett tiotal gruvor under de två senaste decennierna. I detta sammanhang anför bolaget:

Eftersom någon geologisk kartering inte förekommit, nödgades Boliden alltifrån början av 1920-talet i egen regi framställa geologiska kartor i den omfattning som erfordrades för malmletningen och verksamheten i övrigt. Detta material har överlämnats till SGU och ett antal av SGU:s geologiska kartblad för Norrland har därför kommit att baseras på de uppgifter Boliden tillhandahållit.

Bolidens prospekteringsresurser har successivt utvecklats både kvantitativt och kvalitativt och utgör en för landet betydelsefull tillgång, som även rönt internationell uppmärksamhet och väl kan mäta sig med utländska gruvföretags malmletningsresurser. Inom prospekteringen sysselsättes för närvarande ca 150 personer och arbeten till en kostnad av över 5 milj. kronor per år utföres (prospektering genom gruvarbeten under jord har därvid ej medräknats). Det bör understrykas, att vidmakthållandet och vidareutvecklingen av denna organisation förutsätter att handlingsmöjligheterna inom Sverige icke begränsas eller försvåras. Härvid har emellertid, som en konsekvens av bl. a. lagen om inmutningsförbud, bolagets aktivitet inom övre Norrland måst begränsas.

Utskottet

Den svenska gruvindustrin är till mycket stor del i statlig ägo. Staten har dessutom förbehållit sig rätt till hälftenandel i och, såvitt gäller Norrbottens län, företrädesrätt till nya mineralfyndigheter. En pågående utredning prövar förutsättningarna för en reform av gruvlagstiftningen, ägnad att ytterligare tillgodose de olika samhällsintressen som gör sig gällande på malmexploateringsens område. En annan utredning behandlar de särskilda problem som uppstått inom gruvindustrin i Mellansverige.

Av motionen framgår att motionärerna är väl medvetna om nu anförda förhållanden. De anser emellertid att landets mineraltillgångar och gruvindustri bör i sin helhet övertagas av staten och föreslår en utredning med sikte därpå. Den privatägda gruvindustrin, särskilt Bolidenbolaget, blir i motionen föremål för kritik.

Liknande synpunkter på Bolidenbolagets verksamhet har tidigare framförts i motioner vid 1964 och 1965 års riksdagar. Utskottet har därvid, på grundval av en omfattande remissbehandling, betecknat motionärernas uppgifter som missvisande. Vad som anföres om Bolidenbolaget i den nu föreliggande motionen har bemötts av bolaget i ett yttrande som utskottet redovisat ovan. Icke heller denna gång finner utskottet att den framförda kritiken är välgrundad och ger anledning att överväga ett totalt förståtligande av gruvindustrin. Under återopande av den nyss lämnade redogörelsen för statens nuvarande intressen, inflytande och utredningsarbete på området avstyrker utskottet motionärernas förslag såvitt det gäller förståtligande av mineraltillgångar och gruvindustri.

Den förädlingsverksamhet som baseras på gruvindustrins produkter sker till övervägande delen hos privata företag. Av den malm som produceras vid de statsägda gruvorna i Norrbotten omhändertas dock en del av det statsägda Norrbottens järnverk AB. En utvidgning av förädlingsverksamheten i statlig regi är inte utesluten. Såsom utskottet redovisat i sitt föregående utlåtande, nr 64, har i år tillsatts dels en delegation med uppgift att föreslå riktlinjer för den långsiktiga utvecklingen av de statliga företagen, dels en delegation för statlig industrietablering, vilken skall överväga såväl nya

statliga företagsbildningar som utbyggnad av befintliga statliga företag. De nämnda delegationerna kan pröva olika konkreta uppslag till insatser också inom malmförädlingsindustrin. Någon särskild utredning om förstatligande av denna industri finner utskottet inte motiverad.

Åberopande vad här anförts hemställer utskottet,
att riksdagen avslår motionen II: 840.
Stockholm den 26 november 1968

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Palm (s), Åkerlund (h), Lundin (s), Mattsson (cp), Brundin (h)* och Österdahl (fp);

från a n d r a kammaren: herr Regnéll (h), fru Renström-Ingenäs (s)*, herrar Hagnell (s)*, Berglund (fp), Franzén i Motala (s), Börjesson i Glömminge (cp)*, Bengtsson i Landskrona (s)* och Ullsten (fp).

* Ej närvarande vid justeringen.